

Ebû Bekr Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbi (v. 301/913) ve Hadis İlimindeki Yeri

Hanifi CEYLAN*

Atf / ©- Ceylan, H. (2015). Ebû Bekr Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbi (v. 301/913) ve Hadis İlimindeki Yeri, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 229-248.

Öz- Asıl ismi Ebû Bekr Ca'fer b. Muhammed b. el-Hasen b. el-Mustafâd el-Firyâbî et-Türkî'dir. Müellif el-Firyâbî, Horasan'ın Belh civarındaki Firyâb köyünde Hicri 207/Miladi 822 yılında bir Türk aileye mensub olarak dünyaya gelmiştir. Muhaddisimiz, onyedinci yaşında iken hadis yazmaya başlamıştır. O, hadis talebi için doğudan batıya birçok şehri - Horasan, Maverâünnehir, Irak, Hicaz, Mısır, Şam ve el-Cezire - gezmiştir. Gezdiği bu şehirlerde dönemin meşhur ve önde gelen muhaddislerinden hadis öğrenmiştir. Aynı zamanda da bir çok meşhur muhaddis de kendisinden hadis öğrenmiştir. Bir dönem Dinever şehrinde kadılık vazifesinde bulunmuştur. Bir çok eser telif etmesine rağmen bunların bir çoğu günümüze ulaşmamıştır. Şu anda ulaşılabildiğimiz eserlerin sayısı altı tanedir. Ömrünün sonlarında Bağdat şehrine gelerek yerleşmiş ve burada hadis imlasında bulunmuştur. Hicri 301/Miladi 913 yılında da Bağdat'ta vefat etmiş ve bu şehre defnedilmiştir.

Anahtar sözcükler- el-Firyâbî, hadis, sünnet

Giriş

Sünnet, İslam dininin ikinci temel kaynağı olup, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra gelir. Hz. Peygamber (sav) Yüce Allah tarafından insanlığa model gösterilmiştir. Bu nedenle Sünnet, Kur'ân-ı Kerîm'in mücmel hükümlerini tafsil eder, açıklar; Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan hükümlerin nasıl uygulanacağını bize gösterir. Sünnetin, İslam dinindeki yeri bu açıdan çok önemlidir.

Hz. Peygamberin vefatından sonra, Sünneti yansıtan hadisleri toplamak için Müslümanlar büyük çaba göstermişler ve bu amaçla ilim tarihimize "er-Rihletü fî Talebi'l-

Makalenin geliş tarihi: 30.04.2014; Yayına kabul tarihi: 22.06.2015

* Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi DKAB Öğretmeni, e-posta: hanificeylan31@hotmail.com

Hadîs/Hadis Seyahatleri” olarak geçen faaliyetlerde bulunmuşlardır. İslam âlimleri bu çabaların sonucunda hadisleri toplayıp kayıt altına almışlar ve bu sahada birçok eserler telif etmişlerdir. Toplanan bu eserler, Tefsir, İslam Hukuku, Siyer, İslam Mezhepleri Tarihi, Kelam, Tasavvuf vs. gibi ilim dallarına kaynaklık etmiştir. Ayrıca bu faaliyetler, Sünnetin yaygınlaşması ve hadislerin hayatın birçok alanında yaşanılmasına katkı sağlamıştır. Bu nedenle, İslam kültür tarihi içerisinde Hadis ilminin ve âlimlerinin yeri çok büyüktür.

Hadis tarihine göz attığımızda, bu alanda birçok muhaddisin yetiştiğini ve Hadis ilmine çok önemli hizmetlerde bulduklarını görürüz. Hadis tarihi, bu muhaddislerden bir kısmının bu sahada meşhur olduğunu, bir kısmının da İslam ilim tarihinde pek tanınmadıklarını ortaya koymaktadır. Günümüzde, bu alanda meşhur olamayan ve ön plana çıkamayan muhaddisler üzerinde de araştırma yapmanın, bu ilme katkı sağlayacağı kanısındayız.

Bu çalışmada da, hicri 207 ile 301 yılları arasında yaşamış olan ve hayatının sonlarında meşhur olan Ebû Bekr Ca’fer b. Muhammed el-Firyâbî’nin hayatı, hadis ilmindeki yeri ve elimizde bulunan eserleri tanıtılacaktır.

Hayatı ve İlimi Şahsiyeti

Adı Ca’fer b. Muhammed, nesebî ise el-Firyâbî’dir.¹ Künyesi Ebû Bekr’dir. Kendisinin asıl adı tam olarak şöyledir: Ebû Bekr Ca’fer b. Muhammed b. el-Hasen b. el-Mustafâd el-Firyâbî et-Türkî’dir.² Aslen Türk kökenli bir muhaddis olan el-Firyâbî, 207/822 senesinde Horasanın Belh şehri civarında Firyâb denilen yerde doğmuştur.³ el-Firyâbî, hicrî 224 senesinde 17 yaşında iken hadis yazmaya başlamıştır.⁴ el-Firyâbî birçok hoca-dan ders almış ve hadis dinlemiştir. Bunların en meşhur olanlarının başında Kuteybe b. Saîd, Ebû Bekr ve Osman b. Ebî Şeybe, Ali b. el-Medîni gibi muhaddisler gelmektedir. Muhaddis, müfessir ve fakih âlimlerden olan el-Firyâbî, hangi tarihler arasında olduğu bilinmese de bir müddet Dînever şehrinde kadılık vazifesi yapmıştır.⁵ Bu da, onun kadılık yapacak kadar fıkıh bilgisine sahip olduğunu göstermektedir.

¹ Belh yakınlarındaki Firyâb beldesine nisbettir. Fâryâb’dan muhaffettir. Firyâb; Başı kesre ile, ikinci harfi sükun ile, sonra tensiye ‘ye’si ve sonunda ‘be’ iledir. Bkz. Hamevî, *Mu’cemûl-Buldân*, III/888; İbnü’l-Esîr, *el-Lübâb fî Tehzîbu’l-Ensâb*, II/427; Sem’ânî, *el-Ensâb*, IX/290; Şemseddin Sami, *Kâmûsü’l-Âlâm*, VI/3329.

² Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VIII/199; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, XIV/96; ibnü’l-Kayserânî, *Tezkiretü’l-Huffâz*, II/692; Sezgin, Fuad, *Târîhu Turasi’l-Arabî*, I/325.

³ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, XIV/96; Hayreddin ez-Zirikli, *el-Âlâm*, II/127; Sandıkçı, Kemal, *İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadîs*, s. 292.

⁴ Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/201; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, XIV/96.

⁵ Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/199; İbn Cevzî, *el-Muntazam fî Târîhi’l Mülûk ve’l-Ümem*, s. 442; Semânî, *el-Ensâb*, IX/291; Zehebî, *el-İber fî Haberi Men Gaber*, II 441; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, XIV/96; Hanbelî, *Şezarâtü’z-Zehab*, IV/6; Hamevî, *Mu’cemûl-Buldân*, IV/259; Safedî, *Kitâbü’l-Vâfi bi’l-Vefâyât*, XI/146; Dimeşkî, *Tabakâtü’l-Ulemâi’l-Hadîs*, II/412; İbn Ferhûn, *ed-*

Kaynakların bizlere naklettikleri bilgilere göre el-Firyâbî, Hadis ilminde ma'rife ve fehm ehlinde olup ilim hazinelerinden birisidir. el-Firyâbî yaşadığı dönemdeki şartların etkisiyle hadis öğrenmek için yollara düşmüş, doğuya ve batıya seyahat etmiştir. Gittiği her beldede o yörenin muhaddisleriyle buluşan el-Firyâbî, Horasan, Maveraünnehir, Irak, Hicaz, Mısır, Şam ve el-Cezire'de hadis dinlemiş ve daha sonra da Bağdat'a yerleşmiştir.⁶ el-Firyâbî, Bağdat'a geldiğinde, kendisinden hadis dinlemek için bekleyen insanlar Küfe kapısında bulunan Menar caddesinde onu büyük bir heyecan ve merasimle karşıladılar. Rivayet edildiğine göre, el-Firyâbî'nin ilim meclisine yaklaşık 30 bin kişi katılıyor, bunlardan 316 kişi ise ondan hadis yazıyordu.⁷

Bazı rivayetlere göre, el-Firyâbî'nin meclisinde hadis yazan 10-15 bin kişinin olduğu, bir o kadar insanında hadis yazmadığı halde mecliste bulunduğu, bunlardan bazılarının ertesi gün yer bulabilmek için ders verilen mecliste geceledikleri nakledilmiştir.⁸ el-Firyâbî, birçok hadis âlimine hocalık yaparak bu alanda çok önemli hizmetlerde bulunmuştur. Öğrencilerinin meşhurlarının başında Taberânî, Ecrî ve Râmeihürmüzî gibi dönemin meşhur hadis âlimleri de bulunmaktadır.

el-Firyâbî'nin 301 senesinin Muharrem ayında vefat ettiği kaydedilmektedir.⁹ Öglü olan Ebû'l-Hasen Muhammed b. Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî bu konuda şöyle demektedir: "Babam, 301 senesinin Muharrem ayının 4. gecesi 94 yaşında vefat etti." İsmâil b. el-Hattî, el-Firyâbî'nin 301 senesinin Muharrem ayında vefat ettiğini, İsa b. Hamid b. Bişr'de, el-Firyâbî'nin 301 senesinin Muharrem ayının 3. günü akşamında vefat ettiğini ve ertesi gün Bâbü Enbâr mezarlığına defnedildiğini söylemişlerdir.¹⁰

Ebû Bekr el-Firyâbî, ölmeden beş sene önce Ebû Eyyüb kabristanlığında kendisi için bir mezar kazmıştı. el-Firyâbî'nin oraya giderek, kendisi için kazdığı bu mezar başında

Dîbâcû'l-Müzheb fî Ma'fîreti A'yâni Ulemâi'l-Mezheb, s. 55; Hayreddin ez-Zirikli, *el-Âlâm*, II/127; Kehhâle, *Mu'cemü'l-Müellifin*, I/496; Adil Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-Müfessirin min Sadri'l-İslâm Hatta'l-Asri'l-Hâzir*, I/126; İsmail Paşa el-Bağdâdî, *Hediyetü'l-Ârifin Esmâü'l-Müellifin Âsârü'l-Müsannifin*, I/252; Sem'ânî, *el-Ensâb*, IX/291; Sezgin, Fuad, *Târîhu Turasi'l-Arabî*, I/325.

⁶ Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/199-200; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, XIV/98; Cezzâr, Fikri Zeki, *Medâhîlü'l-Müellifin ve Â'lâmü'l-Arab*, III/1160-1161; Sem'ânî, *el-Ensâb*, IX/291; İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcû'l-Müzheb*, s. 55; İsmail Paşa el-Bağdâdî, *Hediyetü'l-Ârifin Esmâü'l-Müellifin Âsârü'l-Müsannifin*, I/252.

⁷ Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/201; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, XIV/98.

⁸ Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/201; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, XIV/100.

⁹ Zehebî, *Siyeru Âlâmi'n-Nübelâ*, XIV/100; Rebî, *Târîhu Mevlidi'l-Ülemâi ve Vefayâthim*, II/631; İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcû'l-Müzheb*, s. 55; İsmail Paşa el-Bağdâdî, *Hediyetü'l-Ârifin*, I/252; Sezgin, Fuad, *Târîhu Turasi'l-Arabî*, I/325.

¹⁰ Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/201.

tefekür ettiği nakledilmektedir. Ancak el-Firyâbî kendisi için kazmış olduğu bu mezara değil,¹¹ Bâbü Enbâr mezarlığına defnedilmiştir.

Hocaları ve Talebeleri

Kaynakların bizlere naklettikleri bilgilere göre el-Firyâbî'nin ders aldığı birçok muhaddis vardır. Meşhur olan bazı hocalarının isimleri şunlardır:

Kuteybe b. Saîd b. Cemil (v.240), Ebû Bekr b. Ebî Şeybe (v.235), İbrâhîm b. el-Haccâc es-Sâmî (v.231), Ahmed b. İbrâhîm ed-Devrekî (v.246), Ahmed b. Ebî Bekr Ebû Mus'ab el-Medenî (v.242), Ahmed b. el-Havârî (v.246), Ahmed b. Hâlid el-Hallâl Bağdâdî (v.247), Ahmed b. el-Furât Ebû Mes'ûd er-Râzî (v.258), İshâk b. Râhaveyh el-Hâfız el-Mervezî (v.238), (v.247), Hibbân b. Mûsâ el-Mervezî (v.233), Saîd b. Anbese er-Râzî, 'Ubeydullâh b. Muâz el-Basrî (v.237), Osman b. Ebî Şeybe el-Küfî (v.239), Muhammed b. Beşşâr Bündâr el-Basrî (v.252), Muhammed b. Musaffâ el-Hımsî (v.246), Hüdbe b. Hâlid el-Kaysî el-Basrî (v.235).¹²

Ondan hadis okuyanlar arasında Muhammed b. Ahmed b. el-Hasen b. İshâk el-Bağdâdî Ebû Ali es-Savvâf, el-Hasen b. Abdirrahmân b. Hallâd el-Fârisî er-Râmehmüzî, Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî (v.360), Muhammed b. Amr b. Muhammed b. Silm el-Cuâbî el-Bağdâdî, Muhammed b. Ahmed b. Abdillâh el-Bağdâdî Ebû Tâhir ez-Zühîfî, Abdullâh b. Adî b. Abdillâh el-Cürcânî (v.365), Muhammed b. el-Hüseyn b. Abdillâh el-Bağdâdî Ebû Bekr el-Âcurrî (v.360), Ahmed b. İbrâhîm b. İsmâîl el-Cürcânî Ebû Bekr el-İsmâîlî eş-Şâfîî, Muhammed b. Muhalled ed-Dûrî (v.331) gibi dönemin önemli hadis âlimleri yer almaktadır.¹³

el-Firyâbî Hakkında Yapılan Değerlendirmeler

Hatib el-Bağdâdî'ye göre, Ebû Bekr el-Firyâbî, 'sika, güvenilir ve hüccet'¹⁴ bir muhaddistir. Ayrıca Ali b. el-Hasen b. Ebî Bekr'in Ahmed b. Kâmil el-Kadî'den naklettiğine göre; "el-Firyâbî, hadiste muksirundan olup güvenilir ve sika bir kimsedir."¹⁵ Kadî Ebû'l-Velid el-Bâcî'de şöyle söylemektedir: "Ca'fer el-Firyâbî, sika ve itkan sahibi bir muhaddistir."¹⁶

¹¹ Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/201.

¹² Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/200, Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, XIV/97-105.

¹³ Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/200, Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, XIV/97, İbnü'l-Keysarânî, *Tezkirâtü'l-Huffâz*, II/693.

¹⁴ Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/200, Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, XIV/98.

¹⁵ Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII/201.

¹⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, XIV/100.

Hafız Ebû Ali en-Nisâbûrî ise, onun hakkında şunları dile getirmektedir: “Bağdat’a gittiğimde el-Firyâbî daha yaşıyordu ve hadis rivayetinden uzak duruyordu. Kendisinden hadis rivayet etmek için onun yanına birçok kez uğradık. Ondan hadis yazmak istedik, fakat onu hüzünlü gördük. Kendi kendime şöyle dedim: ‘Bu yapılan ne güzel bir şey. Çünkü el-Firyâbî, kendi bedenindeki değişikliğin farkına vardı. Allah’tan korkarak hadis rivayetini terk etti.’”¹⁷

ed-Darekutnî de, el-Firyâbî hakkında şunları kaydetmektedir: “el-Firyâbî, 300 senesinin Şevval ayında hadis rivayetini terk etmiştir.”¹⁸ el-Firyâbî’nin yaşlılıktan dolayı hadis rivayetini terk etmesi, onun bu ilme verdiği önemi yansıtmaktadır. Hadis âlimlerinin el-Firyâbî hakkındaki görüşlerinin müsbet olduğu bu ifadelerden anlaşılmaktadır.

Ebu Bekr el-Firyâbî ile Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî’nin birbirine karıştırılmasını önlemek için Ebû Bekr el-Firyâbî’ye ‘es-Sağîr’, Muhammed Yûsuf el-Firyâbî’ye ise, ‘el-Kebîr’ lakabı verilmiştir.¹⁹

Eserleri

Ebû Bekr Ca’fer b. Muhammed b. Hasen el-Firyâbî et-Türkî, hayatı boyunca Doğudan Batıya birçok şehirlere hadis öğrenmek için seyahat düzenlemiş ve 17 yaşındayken hadis yazmaya başlamıştır. Gezdiği bu şehirlerde birçok muhaddis ile tanışma imkânı bulmuş ve bunlardan hadis dinlemiştir. Müellif, dinlemiş olduğu bu hadisleri yazıya geçirmiş ve eserler telif etmiştir. Onun telif ettiği bu eserlerinden bazıları günümüze kadar ulaşmış, bazıları ise bizlere ulaşamamıştır.

a) el-Firyâbî’nin günümüze ulaşan eserleri şunlardır: *Kitâbü’l-Kader*, *Kitâbü’s-Sıyâm*, *Kitâbü Fezâilü’l-Kur’ân*, *Sifâtü’l-Münâfık / Sifâtü’l-Münâfık ve Zemmü’l Münafikîn*, *Ahkâmü’l-lydeyn*, *Delâilü’n-Nübüvve*.

b) el-Firyâbî’nin günümüze ulaşmayan eserleri ise şunlardır: *Sadakatü’l-Fitr*,²⁰ *Kitâbü’n-Nikâh*,²¹ *Kitâbü’z-Zikr* ve *’t-Tesbîh*,²² *Kitâbü’r-Rü’yâ*,²³ *Kitâbü’l-Libâs*,²⁴ *Âdâbü’l-*

¹⁷ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, XIV/99.

¹⁸ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, XIV/99.

¹⁹ Cezzâr, Fikri Zeki, *Medâhilü’l-Müellifîn ve Â’lâmü’l-Arab*, III/1160-1161.

²⁰ İbn Hacer, *Tecrîdü Esânîdi’l-Kütübi’l-Meşhûre ve’l-Eczâi’l-Mensûre*, s. 67; Kettâni, *Hadis Literatürü*, s. 49; Sönmez, Mehmet Ali “el-Firyâbî”, *DİA*, XIII/146.

²¹ İbn Hacer, *Tecrîdü Esânîdi’l-Kütübi’l-Meşhûre ve’l-Eczâi’l-Mensûre* s. 72; Kettâni, *Hadis Literatürü*, s. 51; Sönmez, “el-Firyâbî”, *DİA*, XIII/146.

²² İbn Hacer, *Tecrîdü Esânîd*. 103; Kettâni, *Hadis Literatürü*, s. 73; Sönmez, “el-Firyâbî”, *DİA*, XIII/146.

²³ İbn Hacer, *Tecrîdü Esânîd*, s. 120; Kettâni, *Hadis Literatürü*, s. 57; Sönmez, “el-Firyâbî”, *DİA*, XIII/146.

²⁴ Kettâni, *Hadis Literatürü*, s. 58, Sönmez; “el-Firyâbî”, *DİA*, XIII/146.

İslâm,²⁵ *Kitâbü's-Sünen*,²⁶ (yaklaşık elli kitabı ihtiva eder), *Kitâbü Menâkıb-ı İbn Mâlik*,²⁷ *Kitâbü'l-Cenâiz*,²⁸ *Kitâbü's-Suver ve't-Temâsîl*,²⁹ *Kitâbü ani'l-Medîneti'l-Münevver*,³⁰ *Kitâbü Tahrîmi'z-Zehab ve'l-Harîr*,³¹ *Kitâbü'l-Künâ*,³² *Kitâbü Terki'l-Mirâ*,³³ *Kitâbü'l-Bükâ*,³⁴ *Mâ Esnedehû Süfyân es-Sevrî*,³⁵ *Kitâbü'l-Mu'cizât ve Taksîru't-Taâm ve'ş-Şerâb*.³⁶

Müellifin elimizde mevcut olan *Kitâbü'l-Kader*, *Kitâbü's-Sıyâm*, *Kitâbü Fezâilil-Kur'ân*, *Sıfâtü'l-Münâfık / Sıfâtü'l-Münâfık ve Zemmü'l Münafıkîn*, *Ahkâmü'l-'lydeyn*, ve *Delâilü'n-Nübüvve* adlı kitaplarını tanıtmaya çalışacağız.

1-Kitâbü'l-Kader

Ebû Bekr el-Firyâbî, bu kitabında kader konusuyla ilgili hadisleri bir araya toplamıştır. Kendisinin bu eserinde 449 adet hadis bulunmaktadır. Muhaddisin bu kitabında sahabe ve tabiundan gelen rivayetler de yer almaktadır. Dört bölüme ayrılan bu eseri, Ebû Abdîrrahmân Amr b. Abdilmün'im b. Süleym tahkik ve tahrir etmiştir. Müellifin bu kitabında, isnad-metin yönünden birçok zayıf hadis yer almaktadır.

el-Firyâbî'nin *Kitâbü'l-Kader* adlı eserinin birinci bölümündeki hadislerin konusu, Hz. Âdem'in yaratılışı, Hz. Âdem ile Hz. Mûsâ arasında geçen konuşmalar, kimin Cennet'e kimin Cehennem'e gideceği gibi hususlardan oluşmaktadır. Bu bölümde, toplam olarak 106 hadis mevcuttur. Bunları tahkik eden Amr b. Abdilmün'im b. Süleym'e göre hadislerin sıhhat durumlarına göre dağılımı şöyledir: Sahih hadis: 58, Hasen hadis: 14, Zayıf hadis: 34, (Şâz: 5, Münker: 6). el-Firyâbî, buradaki hadislerin 104 tanesini "*haddesenâ*" ifadesiyle, ikisini de "*haddesenî*" lafzıyla nakletmiştir. Bu bölümde 1-106 nolu hadisler mevcuttur.

el-Firyâbî'nin *Kitâbü'l-Kader* adlı eserinin ikinci bölümündeki hadislerde, Hz. Âdem ile Hz. Mûsâ'nın aralarında yaptıkları tartışmadan bahsedilmektedir. Bundan başka,

²⁵ Emevî, *Fehresetü İbn Hayr el-İşbilî*, s. 259; Kettâni, *Hadis Literatürü*, s. 76; Sönmez, "el-Firyâbî", *DİA*, XIII/146.

²⁶ İbn Nedîm, *el-Fihrist*, s. 324; Kehhâle, *Mu'cemü'l-Müellifin*, III/146; İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-Müzheb*, s. 55; İsmail Paşa, *Hediyetü'l-Ârifin*, I/252; Sönmez, "el-Firyâbî", *DİA*, XIII/146.

²⁷ Kehhâle, *Mu'cemü'l-Müellifin*, III/146; İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-Müzheb*, s. 55.

²⁸ Sönmez, "el-Firyâbî", *DİA*, XIII/146.

²⁹ Sönmez, "el-Firyâbî", *DİA*, XIII/146.

³⁰ Sönmez, "el-Firyâbî", *DİA*, XIII/146.

³¹ Sönmez, "el-Firyâbî", *DİA*, XIII/146.

³² Sönmez, "el-Firyâbî", *DİA*, XIII/146.

³³ Sönmez, "el-Firyâbî", *DİA*, XIII/146.

³⁴ İbn Hacer, *Tecrîdü Esânîd*, s. 95, Sönmez, "el-Firyâbî", *DİA*, XIII/146.

³⁵ Sönmez, "el-Firyâbî", *DİA*, XIII/146.

³⁶ İbn Hacer, *Tecrîdü Esânîd*, s. 78.

insanın yaratılışından, kimlerin Cennet ehli, kimlerin Cehennem ehli olduğundan bahseden hadisler de yer almaktadır. Bu bölümde toplam olarak 52 adet hadis mevcuttur. Ebû Abdîrrahmân Amr b. Abdilmün'im b. Süleym'in yaptığı incelemeye göre bu bölümdeki hadislerin sıhhatlerine göre dağılımı şöyledir. Sahih: 22, Hasen: 11, Zayıf: 19, (Münker: 4, Şâz: 2, Munkatî': 1). el-Firyâbî, bu bölümde bulunan hadisleri hocalarından rivayet ederken, 51'inde "*haddesenâ*", 1'inde de "*haddesenî*" ifadesini kullanmıştır. Bu bölümde 107-158 nolu hadisler yer almaktadır.

el-Firyâbî'nin *Kitâbü'l-Kader* adlı eserinin üçüncü bölümündeki hadislerde, müşriklerin çocuklarına ne olacağı, namazda okunacak bazı dualar, mümin olan birisinin iman etmesi gereken şartlar, Kaderiyye mezhebine mensup olanların ve Kader'i yalanlayan kimselerin durumları ve benzeri hususlar ele alınmıştır. Bu bölümde toplam olarak 255 hadis yer almaktadır. Ebû Abdîrrahmân Amr b. Abdilmün'im b. Süleym'in yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhatlerine göre dağılımı şöyledir: Sahih: 147, Hasen: 19, Zayıf: 89. (Münker: 10, Munkatî': 6, Şâz: 1). el-Firyâbî'nin, bu bölümde bulunan 235 hadisde, "*haddesenâ*", 14 hadisde "*haddesenî*", 5 hadisde "*semi'tü*" ve bir hadisde ise "*kara'tü ale ve ketebtü min kitâbihi*" ifadesini kullanmıştır. Bu bölümde, 159-413 nolu hadisler yer almaktadır.

el-Firyâbî'nin *Kitâbü'l-Kader* adlı eserinin dördüncü bölümündeki hadislerde, Kaderiye ehlinin hevâlarını anlatarak, onları tezkib eden konuları ve kaderle ilgili olan diğer hususları kapsamına almaktadır. el-Firyâbî'nin *Kitâbü'l-Kader* adlı eserinin bu bölümünde toplam olarak 36 hadis yer almaktadır. Ebû Abdîrrahmân Amr b. Abdilmün'im b. Süleym'in yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhatlerine göre dağılımı şöyledir: Sahih: 10, , Hasen: 3, Zayıf: 23. (Münker: 2, Şâz 1). el-Firyâbî buradaki hadisleri rivayet ederken, 27 hadisde "*haddesenâ*", 9 hadisde ise, "*haddesenî*" ifadesini kullanmıştır. Bu bölüm, kitaptaki 414-449 numaralı hadisleri kapsamaktadır.

2-Kitâbu Fezâilî'l-Kur'ân

Bu kitap, el-Firyâbî'nin Kur'ân-ı Kerîm'in faziletleriyle ilgili hadisleri toplamış olduğu eseri olup, içinde 197 hadîs mevcuttur. el-Firyâbî'nin *Kitâbu Fezâilî'l-Kur'ân* adlı bu eseri, Yusuf Osman Fadlullâh Cibrîl tarafından tahkik ve tahrir edilmiştir. Eserde 11 bölüm vardır, bunlar şunlardır.

el-Firyâbî bu kitabının birinci bölümünde, Kur'ân'ın faziletlerinden, onu öğrenmenin, öğretmenin ve okuyup okutmanın sevabından bahseden hadisler yer almaktadır. Bu bölümde toplam 28 hadîs mevcuttur. Muhakkik Yûsuf Osman Fadlullâh Cibrîl'in yaptığı incelemeye göre, bölümde bulunan hadislerin isnad yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 20, Zayıf: 8. el-Firyâbî'nin, burada bulunan 27 hadisi "*haddesenâ*" lafzıyla, birini de "*hadde-*

senî” eda sığasıyla hocalarından naklettiği görülmektedir. Bu bölümde, 1-28 numaralı hadisler mevcuttur.

el-Firyâbî bu kitabının ikinci bölümünde, Kur’ân-ı Kerîm’in 67. sûresi olan ve ismini ilk ayette bulunan “el-Mülk” kelimesinden alan Mülk Suresi’nin faziletleri hakkındaki hadisleri nakletmiştir. Bu bölümde toplam 5 hadis bulunmaktadır. Burada yer alan hadislerin tamamı isnad yönünden sağlam rivayetlerden oluşmaktadır. el-Firyâbî, bu kısımdaki hadisleri rivayet ederken dördünde; “*haddesenâ*”, birinde de; “*haddesenî*” lafzını kullanmıştır. Bu bölümde, 29-33 numaralı hadisler yer almaktadır.

el-Firyâbî bu kitabının üçüncü bölümünde, bir kimsenin evinde Kur’ân-ı Kerîm bulundurmasının sevabından ve onu okumasının gerekli olduğundan bahsedilmektedir. Ayrıca Bakara ve Âli İmrân sûrelerini okumanın faziletlerinden söz edilmekte, özellikle Bakara Sûresi’nin son iki ayetinin okunması (âmenerrasûlû) tavsiye edilmektedir. el-Firyâbî’nin *Kitâbü Fezâilî’l-Kur’ân* adlı bu eserinin tahkikini yapan Yûsuf Osmân Fadlullâh Cibrîl’in yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhatlerine göre dağılımı şöyledir: Sahih: 19, Zayıf: 7. el-Firyâbî buradaki hadisleri rivayet ederken, 22 hadisde “*haddesenâ*”, 4 hadisde ise, “*haddesenî*” ifadesini kullanmıştır. Bu bölümde toplam 26 hadis bulunmaktadır. Bu bölüm, 34-59 numaralı hadisleri kapsamaktadır.

el-Firyâbî’nin bu kitabının dördüncü bölümünde, Kur’ân-ı Kerîm okumanın faziletine dair hadisler yer almaktadır. Kur’ân-ı Kerîm okumanın karşılığında, kişinin bu dünyada ve âhirette elde edeceği kazançlardan bahsedilmektedir. Kitabın bu bölümünde 24 hadis mevcuttur. el-Firyâbî’nin *Kitâbü Fezâilî’l-Kur’ân* adlı bu eserinin tahkikini yapan Yûsuf Osmân Fadlullâh Cibrîl’in yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhatlerine göre dağılımı şöyledir: Sahih hadis: 20, Zayıf hadis: 4. el-Firyâbî, buradaki hadislerin 23 tanesini “*haddesenâ*”, birisini de “*haddesenî*” lafzıyla nakletmiştir. Kitabın bu bölümünde, 60-83 nolu hadisler mevcuttur.

el-Firyâbî’nin kitabının beşinci bölümünde, Kur’ân-ı Kerîm’i hatmetmenin faziletine dair hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî’nin *Kitâbü Fezâilî’l-Kur’ân* adlı bu eserinin tahkikini yapan Yûsuf Osmân Fadlullâh Cibrîl’in yaptığı incelemeye göre, bu bölümde 12 hadis bulunmaktadır. Bu bölümde, 84-95 numaralı hadisler yer almaktadır. Buradaki hadislerin çoğu mevkûf³⁷ rivayetlerden oluşmaktadır. el-Firyâbî, bu bölümdeki hadisleri “*haddesenâ*” lafzıyla rivayet etmiştir.

el-Firyâbî’nin *Kitâbü Fezâilî’l-Kur’ân* eserinin altıncı bölümünde, kıskanılacak kimsenin ancak Kur’ân-ı Kerîm’e değer veren ve onu yücelten kimse olduğundan bahseden hadisler yer almaktadır. Bu eserin tahkikini yapan Yûsuf Osmân’ın yaptığı incelemeye

³⁷ Mevkûf; “*Vakafe*” (durmak) kök filinden alınma ismi Mef’ul olan mevkûf, hadis ıstılahında sahabilerden rivayet edilen sözlere ve fiillere denir. Uğur, Mücteba, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, s.225.

göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhat açısından durumları şöyledir: Sahih hadis:12, Zayıf hadis: 1.

el-Firyâbî, buradaki hadislerin hepsini “*haddesenâ*” lafzıyla rivayet etmiştir. Bu kısımda 13 adet hadis bulunmaktadır. Bu bölümde, 97-109 numaralı hadisler yer almaktadır.

el-Firyâbî'nin *Kitâbü Fezâilî'l-Kur'ân* eserinin yedinci bölümünde, Hz. Peygamber'in (sav) Kur'ân-ı Kerim'i nasıl okuduğundan bahseden hadisler yer almaktadır. Ayrıca bu bölümde, daha iyi anlaşılması için Kur'ân'ın kaç günde okunması gerektiğinden bahseden hadisler yer almaktadır. Müellifin *Kitâbü Fezâilî'l-Kur'ân* adlı eserinin tahkikini yapan Yûsuf Osmân'ın yaptığı incelemeye göre burada ki hadislerin sıhhat açısından dağılımı şöyledir: Sahih hadis: 18, Zayıf hadis: 5. el-Firyâbî, bu bölümdeki hadislerin 22'sini “*haddesenâ*”, birini ise “*haddesenî*” lafzıyla rivayet etmiştir. Burada toplam olarak 23 hadis mevcuttur. Bu bölüm, 110-132 numaralı hadislerden oluşmaktadır.

el-Firyâbî'nin *Kitâbü Fezâilî'l-Kur'ân* adlı eserinin sekizinci bölümünde, Kur'ân-ı Kerim'i okuyup anlayabilmek için onun kaç günde okunması gerektiğinden bahsetmektedir. Bu kitabı tahkik eden Yûsuf Osmân'ın yaptığı araştırmaya göre buradaki hadislerin hepsi sahih rivayetlerden oluşmaktadır. Bu bölümdeki hadisler, el-Firyâbî tarafından “*haddesenâ*” lafzıyla nakledilmiştir. Bu kısımda toplam 17 hadis vardır. Bu bölümde, 133-149 numaralı hadisler yer almaktadır.

el-Firyâbî'nin *Kitâbü Fezâilî'l-Kur'ân* adlı eserinin dokuzuncu bölümünde, Kur'ân-ı Kerim'i okumanın ve ona bakmanın faziletlerini içeren hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî'nin adı geçen eserinin tahkikini yapan Yûsuf Osmân'ın yaptığı incelemeye göre, bu kısımdaki hadislerin hepsinin sahih olduğu anlaşılmaktadır. el-Firyâbî'nin, tamamını “*haddesenâ*” lafzıyla naklettiği rivayetlerin yer aldığı bu bölümde, 7 hadis bulunmaktadır. Burada, 150-156 numaralı hadisler mevcuttur.

el-Firyâbî'nin *Kitâbü Fezâilî'l-Kur'ân* adlı eserinin onuncu bölümünde, Kur'ân-ı Kerim'i çokça okumanın ve ona sıkı sıkıya bağlanmanın gerektiğinden bahseden hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî'nin bu eserinin tahkikini yapan Yûsuf Osmân'ın yaptığı incelemeye göre burada ki hadislerin hepsi isnad yönünden sahihtir. el-Firyâbî, bu bölümdeki hadislerin hepsini “*haddesenâ*” lafzıyla rivayet etmiştir. 157-168 numaralı hadislerden oluşan bu bölümde toplam olarak, 12 adet hadis mevcuttur. Şimdi bu bölümde yer alan hadislerden birkaçını ele alarak incelemeye çalışacağız:

el-Firyâbî'nin *Kitâbü Fezâilî'l-Kur'ân* eserinin onbirinci bölümünde, dinden çıkan insanların hallerinden bahsedilmektedir. Bu kitabı tahkik eden Yûsuf Osman'ın yaptığı incelemeye göre, buradaki hadislerin isnad yönünden dağılımı şöyledir: Sahih hadis: 22, Zayıf Hadis: 7. el-Firyâbî, bu bölümdeki hadisleri rivayet ederken, bunların 26'sında “*had-*

desenâ”, 2’sinde “*haddesenî*”, birinde ise, “*ahberenâ*” lafzını kullanmıştır. Bu bölümde toplam 29 hadis vardır. Bu kısımda, 169-197 numaralı hadisler yer almaktadır.

3-Kitâbü’s-Sıyâm

el-Firyâbî tarafından telif edilen ve ilim dünyasına kazandırılan bu eser iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde oruç ile ilgili hadisleri içine alan sekiz bölüm mevcuttur. Bu bölümler oruç ile ilgili olan değişik konulardaki 192 hadisi ihtiva etmektedir. el-Firyâbî’nin kitabının ikinci bölümü ise Fevâid başlığını taşımaktadır ve bu kısımda toplam olarak 44 hadis mevcuttur. Söz konusu kitap, Abdülvekil Riyâd Ahmed en-Nedvî tarafından tahkik edilmiştir.

el-Firyâbî’nin *Kitâbü’s-Sıyâm* adlı eserinin birinci bölümünde, Resûlullah’ın (sav) Şa’ban ayında tuttuğu oruçlardan bahseden hadisler yer almaktadır. Kitabın tahkikini yapan Abdülvekil en-Nedvî’nin yaptığı incelemeye göre, buradaki hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih hadis: 10, Hasen hadis: 4. el-Firyâbî, bu bölümdeki hadislerin hepsini “*haddesenâ*” lafzıyla rivayet etmiştir. 1-14 numaralı hadislerin yer aldığı bu bölümde 14 hadis mevcuttur.

Bu bölümdeki hadislerin hepsi mevkuftur. Bölümdeki 9 hadis Hz. Âişe (ra), 4 hadis Hz. Ümmü Seleme (ra), 1 hadis de Ebû Hureyre’den (ra) nakledilmiştir. Burada dikkati çeken husus, toplam 13 hadisin Peygamberimizin (sav) hanımlarından rivayet edilmiş olmasıdır.

el-Firyâbî’nin *Kitâbü’s-Sıyâm* adlı eserinin ikinci bölümünde, Peygamberimizin Visal Orucu’nu yasakladığına dair hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî’nin bu eserinin tahkikini yapan Abdülvekil en-Nedvî’nin yaptığı incelemeye göre, buradaki hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih hadis: 14, Hasen hadis: 3 ve Zayıf hadis: 1. el-Firyâbî, bu bölümde bulunan hadislerin tamamını “*haddesenâ*” lafzıyla nakletmiştir. Bu kısımda toplam olarak 18 adet hadis vardır. Bu bölümde, 15-32 numaralı hadisler yer almaktadır.

el-Firyâbî’nin *Kitâbü’s-Sıyâm* adlı eserinin üçüncü bölümünde, müslümanlara Ramazan ayında iftar yapmakta acele etmelerini tavsiye eden hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî’nin *Kitâbü’s-Sıyâm* adlı eserinin tahkikini yapan Abdülvekil en-Nedvî’nin yaptığı incelemeye göre, buradaki hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 21, Hasen: 8 ve Mürsel: 1. el-Firyâbî, burada bulunan hadislerin tamamını “*haddesenâ*” lafzıyla rivayet etmiştir. 33-62 numaralı hadislerden oluşan bu bölümde, toplam olarak 30 hadis mevcuttur.

el-Firyâbî’nin *Kitâbü’s-Sıyâm* adlı eserinin dördüncü bölümünde, oruç tutan bir kimsenin iftarını hangi yiyecek ve içeceklerle açmasının daha sevab olduğundan bahseden hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî’nin *Kitâbü’s-Sıyâm* adlı eserinin tahkikini yapan Abdülvekil en-Nedvî’nin yaptığı incelemeye göre, burada bulunan hadislerin sıhhat yönün-

den dağılımı şöyledir: Sahih: 5, Hasen: 2. Toplam olarak 7 hadisin mevcut olduğu bu bölümde, 63 - 69 numaralı hadisler yer almaktadır. Buradaki hadislerin tamamı muhaddis tarafından “*haddesenâ*” lafzıyla rivayet edilmiştir.

el-Firyâbî'nin *Kitâbü's-Sıyâm* adlı eserinin beşinci bölümünde, yolculuk esnasında seferde nafile oruç tutmanın caiz olmadığını bildiren hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî'nin *Kitâbü's-Sıyâm* adlı eserinin tahkikini yapan Abdülvekil en-Nedvî'nin yaptığı incelemeye göre burada bulunan hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 38, Hasen: 10, Zayıf: 2 ve Munkatı: 1. Buradaki hadislerin tamamı, el-Firyâbî tarafından “*haddesenâ*” lafzıyla rivayet edilmiştir. 70 -120 numaralı hadisleri içine bu bölümde, toplam 51 hadis bulunmaktadır.

el-Firyâbî'nin *Kitâbü's-Sıyâm* adlı eserinin altıncı bölümünde, Hz. Peygamberin ashabından ve tâbiinden olan bazı kimselerin vefat edinceye kadar oruç tutmaya devam ettiklerini bildiren haberler yer almaktadır. Müellifin *Kitâbü's-Sıyâm* adlı eserinin tahkikini yapan Abdülvekil en-Nedvî'nin yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki rivayetlerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 14, Hasen: 4. el-Firyâbî'nin kitabının bu bölümünde toplam olarak, 18 adet rivayet bulunmaktadır. 121-138 numaralı hadislerin yer aldığı bu bölümdeki rivayetlerin tamamı, el-Firyâbî tarafından “*haddesenâ*” lafzıyla rivayet edilmiştir.

el-Firyâbî, kitabının yedinci bölümünde, seferde oruç tutmayı mekruh gören sahabilerden gelen haberlere yer vermiştir. Burada, tamamı sahabeden gelen 5 adet mekuf haber yer almaktadır. el-Firyâbî'nin *Kitâbü's-Sıyâm* adlı eserinin tahkikini yapan Abdülvekil en-Nedvî'nin yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki rivayetlerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 1, Hasen: 3; Zayıf: 1. el-Firyâbî, buradaki hadislerin dördünü “*haddesenâ*”, birini de “*haddesenî*” lafzıyla rivayet etmiştir. Bu kısım 139 -143 numaralı hadisleri içine alır.

el-Firyâbî'nin bu kitabının sekizinci bölümünde, Ramazan ayında oruç tutmanın Yüce Allah tarafından farz kılındığına, yine bu ayda namaz kılmanın Peygamber Efendimiz tarafından sünnet kılındığına dair hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî'nin *Kitâbü's-Sıyâm* adlı eserinin tahkikini yapan Abdülvekil en-Nedvî'nin yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 39, Hasen:10. el-Firyâbî burada bulunan hadislerin 47'sini “*haddesena*”, 2'sini ise “*haddesenî*” lafzıyla rivayet etmiştir. 144 ile 192 numaralı hadislerin yer aldığı bu bölümde toplam olarak, 49 hadis bulunmaktadır.

Fevâid:

el-Firyâbî'nin kitabının bu kısmı, Fevâid başlığını taşımaktadır. Bu bölümde farklı konulardaki hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî'nin *Kitâbü's-Sıyâm* adlı eserinin tahkikini yapan Abdülvekil en-Nedvî'nin yaptığı incelemeye göre, bu bölümde bulunan hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 40, Hasen: 2, ve Zayıf: 2.

el-Firyâbî burada bulunan hadislerin 43'ünü "*haddesenâ*", birisini de "*haddesenî*" lafzıyla rivayet etmiştir. Bu kısımda toplam olarak 44 hadis mevcuttur

4-Ahkâmü'l-'lydeyn

el-Firyâbî'nin telif etmiş olduğu bu eseri toplam olarak 11 bölümden oluşmaktadır. Bu kısımlarda Müslümanların Ramazan ve Kurban Bayramlarında neler yapacağından bahseden hadisler yer almaktadır. Ebû Abdurrahmân Mesâid b. Süleyman b. Râşid tarafından tahkiki yapılan kitapta toplam olarak 184 hadis bulunmaktadır.

el-Firyâbî'nin bu kitabının birinci bölümünde, Resûlullah (sav) tarafından Fıtır ve Kurban günlerinin bayram günleri olarak adlandırıldığına dair hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî'nin *Ahkâmü'l-'lydeyn* adlı eserinin tahkikini yapan Mesâid b. Süleyman b. Râşid'nin yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 6, Hasen: 4, Zayıf: 2. el-Firyâbî, burada bulunan hadislerin 11'ini "*haddesenâ*", birisini de "*haddesenî*" lafzıyla rivayet etmiştir. 1-12 numaralı hadislerin yer aldığı bu bölümde, toplam olarak 12 hadis mevcuttur.

el-Firyâbî'nin bu kitabının ikinci bölümünde, Ramazan Bayramına hazırlık için gusl edilmesi hakkındaki rivayetler yer almaktadır. el-Firyâbî'nin *Ahkâmü'l-'lydeyn* adlı eserinin tahkikini yapan Mesâid b. Süleyman b. Râşid'nin yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 5, Hasen:1. el-Firyâbî burada bulunan hadislerin tamamını "*haddesenâ*" lafzıyla rivayet etmiştir. Toplam 6 hadis mevcut olan bu bölümde 13-18 numaralı hadisler yer almaktadır.

el-Firyâbî'nin bu kitabının üçüncü bölümünde, Ramazan Bayramında bayram namazına gitmeden önce yemek yenmesi hakkında nakledilen rivayetler yer almaktadır. el-Firyâbî'nin *Ahkâmü'l-'lydeyn* adlı eserinin tahkikini yapan Mesâid b. Süleyman b. Râşid'nin yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 6, Zayıf: 1. el-Firyâbî burada bulunan hadislerin 6'sını "*haddesenâ*", birisini de "*haddesenî*" lafzıyla rivayet etmiştir. 19 - 25 numaralı hadislerden oluşan bu bölümde 7 hadis mevcuttur.

el-Firyâbî'nin bu kitabının dördüncü bölümünde, bayram namazlarına yürüyerek gitmenin sünnet olduğunu bildiren hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî'nin *Ahkâmü'l-'lydeyn* adlı eserinin tahkikini yapan Mesâid b. Süleyman b. Râşid'nin yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Hasen: 1, Zayıf:1. el-Firyâbî burada bulunan hadislerin tamamını "*haddesenâ*" lafzıyla rivayet etmiştir. 26 ve 27 numaralı hadislerin yer aldığı bu bölümde 2 rivayet bulunmaktadır.

el-Firyâbî'nin kitabının beşinci bölümünde, Kurban ve Ramazan bayramı namazlarına gitme zamanı hakkındaki haberler yer almaktadır el-Firyâbî'nin *Ahkâmü'l-'lydeyn* adlı eserinin tahkikini yapan Mesâid b. Süleyman b. Râşid'nin yaptığı incelemeye göre, bu

bölümdeki rivayetlerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir. Sahih: 8, Zayıf: 2, Hasen:1. el-Firyâbî burada bulunan hadislerin 6'sını "haddesenâ", 5'ini ise "hadeseni" lafzıyla rivayet etmiştir. 28 -38 numaralı rivayetlerden oluşan bu bölümde 11 rivayet yer almaktadır.

el-Firyâbî'nin bu kitabının altıncı bölümünde, bayram namazlarına giderken tekbir getirmenin ve imam hutbeye çıkana kadar devam etmenin fazileti hakkındaki rivayetler yer almaktadır. el-Firyâbî'nin *Ahkâmü'l-'lydeyn* adlı eserinin tahkikini yapan Mesâid b. Süleyman b. Râşid'nin yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 16, Hasen: 6, Zayıf: 7. el-Firyâbî burada bulunan hadislerin 22'sini "haddesenâ", 7'sini de "haddesenî" lafzıyla rivayet etmiştir. Burada toplam olarak 29 hadis mevcuttur. Bu bölüm, 39 - 67 numaralı rivayetlerden oluşmaktadır.

el-Firyâbî'nin bu kitabının yedinci bölümünde, Hz. Resûlullâh (sav), Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer'in, bayram namazını hutbeden önce kıldıklarından bahseden hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî'nin *Ahkâmü'l-'lydeyn* adlı eserinin tahkikini yapan Mesâid b. Süleyman b. Râşid'nin yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 23, Hasen: 6, Zayıf: 7. el-Firyâbî, burada bulunan hadislerin 34'ünü "haddesenâ", 2'sini ise "haddesenî" lafzıyla rivayet etmiştir. 68 ile 103 numaralı hadislerden oluşan bu bölümde, toplam 36 hadis bulunmaktadır.

el-Firyâbî'nin bu kitabının sekizinci bölümünde, bayram namazlarında, imamın tekbir almasıyla ilgili hadisler nakledilmiştir. el-Firyâbî'nin *Ahkâmü'l-'lydeyn* adlı eserinin tahkikini yapan Mesâid b. Süleyman b. Râşid'nin yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 17, Hasen: 9, Zayıf: 8. el-Firyâbî, burada bulunan hadislerin 31'ini "haddesenâ", 3'ünü ise "haddesenî" lafzıyla rivayet etmiştir. 104 ile 137 numaralı hadislerden oluşan bu bölümde, toplam 34 hadis yer almaktadır.

el-Firyâbî'nin bu kitabının dokuzuncu bölümünde, bayram namazlarında okunan sureler ile ilgili hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî'nin *Ahkâmü'l-'lydeyn* adlı eserinin tahkikini yapan Mesâid b. Süleyman b. Râşid'nin yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 7, Zayıf: 5. el-Firyâbî, burada bulunan hadislerin 11'ini "haddesenâ", birisini ise "haddesenî" lafzıyla el-Firyâbî rivayet etmiştir. 138 -149 numaralı hadislerden oluşan bu bölümde 12 hadis mevcuttur.

el-Firyâbî'nin bu kitabının onuncu bölümünde, Ramazan ve Kurban bayramının Cum'a gününe denk gelmesi hakkındaki hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî'nin *Ahkâmü'l-'lydeyn* adlı eserinin tahkikini yapan Mesâid b. Süleyman b. Râşid'nin yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 3, Zayıf: 2. el-Firyâbî, burada bulunan hadislerin tamamını "haddesenâ" lafzıyla rivayet etmiştir. 150 -154 numaralı hadislerden oluşan bu bölümde toplam 5 hadis yer almaktadır.

el-Firyâbî'nin bu kitabının onbirinci bölümünde, bayram namazından önce ve sonra, başka bir namazın kılınmayacağı hakkındaki hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî'nin

Ahkâmü'l-İydeyn adlı eserinin tahkikini yapan Mesâid b. Süleymân b. Râşid'nin yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 18, Hasen: 8, Zayıf: 4. el-Firyâbî bu bölümde bulunan hadislerin 28'ini "*haddesenâ*", 2'sini de "*haddesenî*" lafzıyla rivayet etmiştir. 155 ile 184 numaralı hadislerin yer aldığı bu bölümde, toplam 30 hadis mevcuttur.

5-Sıfatü'l-Münafık

Muhaddisimiz olan el-Firyabinin incelemeye çalıştığımız bu eseri, iki bölümden oluşmaktadır. Müellifimiz bu eserde toplam olarak 118 hadis nakletmiştir. el-Firyâbî'nin bu kitabı, Ebû Yûsuf Bedr b. Abdillâh el-Bedr tarafından tahkik ve tahrir edilmiş, *Sıfatü'l-Münâfık* adıyla basılmıştır. Aynı eser, Muhammed Abdülkâdir Atâ tarafından da tahkik edilerek *Sıfatü'n-Nifâk ve Zemmü'l-Münâfıkîn* adı altında yayınlanmıştır. İki eserin içindeki hadisler aynıdır.

el-Firyâbî'nin bu kitabının birinci bölümünde, münafıkların sıfatları, münafığın alâmetleri ve münafıkların kimler olduğundan bahseden hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî'nin *Sıfatü'l-Münâfık* adlı eserinin tahkikini yapan Ebû Yûsuf Bedr b. Abdillâh el-Bedr'in yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 34, Hasen: 19, Zayıf: 19. el-Firyâbî bu bölümde bulunan hadislerin 66'sını "*haddesenâ*", 6'sını ise "*haddesenî*" lafzıyla rivayet etmiştir. 1 ile 72 numaralı hadislerin yer aldığı bu bölümde, toplam olarak 72 hadis bulunmaktadır.

el-Firyâbî'nin bu kitabının ikinci bölümünde, nifaktan sakınılmasını ve ondan uzak durulması hakkındaki içeren hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî'nin *Sıfatü'l-Münâfık* adlı eserinin tahkikini yapan Ebû Yûsuf Bedr b. Abdillâh el-Bedr'in yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 18, Hasen: 13, Zayıf: 15. el-Firyâbî bu bölümde bulunan hadislerin 44'ünü "*haddesenâ*", 2'sini de "*haddesenî*" lafzıyla rivayet etmiştir. 73 ile 118 numaralı hadislerin yer aldığı bu bölümde toplam 46 hadis yer almaktadır.

6-Delâilü'n-Nübüvve

el-Firyâbî'nin incelemeye çalıştığımız *Delâilü'n-Nübüvve* adlı eseri, Peygamberimiz'in mucizelerinden bahseden iki bölümden oluşmaktadır. Müellifin söz konusu kitabı, Âmir Hasen Sabrî tarafından tahkik ve tahrir edilmiş olup, 88 sayfadan oluşmakta ve içinde toplam 53 adet hadis yer almaktadır.

el-Firyâbî'nin bu kitabının birinci bölümünde, Resûlullah'ın (sav) sofrasının bereketli kılınması, az bir yiyecek insanları yemeğe davet etmesi ve büyük bir topluluğun o sofrada doyup kalkması mucizesiyle ilgili hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî'nin *Delâilü'n-Nübüvve* adlı eserinin tahkikini yapan Âmir Hasen Sabrî'nin yaptığı incelemeye göre, bu

bölümdeki hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 12, Zayıf: 6. el-Firyâbî, bu bölümde bulunan hadislerin 17'sini "haddesenâ", birisini de "haddesenî" lafzıyla rivayet etmiştir. 1-18 numaralı hadislerin yer aldığı bu bölümde toplam olarak 18 hadis yer almaktadır.

el-Firyâbî'nin bu kitabının ikinci bölümünde, Resûlullah'ın (sav), dua ederek az bir suya elini koyması ve çoğalan bu sudan tüm ashabin içmesi, yine kendisinin (sa) az bir suyun içine parmaklarını koyması ve çoğalan bu sudan ashabin abdest almasıyla ilgili hadisler yer almaktadır. el-Firyâbî'nin *Delâilü'n-Nübüvve* adlı eserinin tahkikini yapan Âmir Hasen Sabrî'nin yaptığı incelemeye göre, bu bölümdeki hadislerin sıhhat yönünden dağılımı şöyledir: Sahih: 27, Hasen: 4, Zayıf: 4. el-Firyâbî, bu bölümde bulunan hadislerin 32'sini "haddesenâ", 3'ünü ise "haddesenî" lafzıyla rivayet etmiştir. 19- 53 numaralı hadisleri içene alan bu bölümde 35 adet hadis bulunmaktadır.

el-Firyâbî'nin Hadis Ricâline Dair Görüşleri

Hicri III. asır âlimlerinden olan muhaddisimiz el-Firyâbî,³⁸ cerh ve ta'dil konusunda fazla değerlendirmelerde bulunmamış ve bu yönüyle hadis ilminde meşhur olmamıştır. Bununla birlikte el-Firyâbî, hocaları Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr ile Ali b. el-Medîni'den cerh ve ta'dil konusunda nakillerde bulunmuştur. Bunun yanında az da olsa kendisine ait değerlendirmeleri de vardır.

el-Firyâbî'nin haklarında değerlendirmelerde bulunduğu muhaddislerden bazıların isimleri şöyledir; Ebû'l-Ehîl Hâlid b. Amr es-Selefi el-Hımsî,³⁹ Nûh b. Darâc en-Nahî Mevlâ Ebû Muhammed el-Küfî,⁴⁰ Abdurrahmân b. Ğazvân Ebû Nûh Garâd (v.227),⁴¹ 'Ubeyde b. Hamîd b. Suheyb et-Teymî (v.190),⁴² Ebû Davûd Süleymân b. Davûd b. el-Cârud et-Tayâlisî (v.204),⁴³ Ebû Zeyd Absar b. el-Kâsım ez-Zebidî el-Küfî (v.178),⁴⁴ Ebû Ahmed Ali b. Sâbit el-Cezerî,⁴⁵ Hâlid b. Amr b. Muhammed b. Abdillâh b. Saîd b. el-Âs el-Enevî,⁴⁶ Ebû Abdillâh Hamîd b. Yahyâ b. Hâni el-Belhî,⁴⁷ Ebû Hayseme Zübeyr b. Harb

³⁸ Âşıkıktulu, Emin, *Hadiste Ricâl Tenkîdî*, s. 57.

³⁹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, III/95.

⁴⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII/316, Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXX/46, İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, XI/431.

⁴¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI/252.

⁴² Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI/122; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XIX/260.

⁴³ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XI/405-407; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV/161-162.

⁴⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XII/310.

⁴⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI/356; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XX/338,

⁴⁶ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, III/94-95.

⁴⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, V/327; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, III/148.

b. Şeddâd en-Nesâî,⁴⁸ Ebû Muhammed Abdullah b. İdrîs b. Yezîd b. Esved el-Evdî (v.192)⁴⁹ ve Abdullah b. Lehîa b. 'Ukbe b. Fer'ân b. Rebîa el-Hadramî (v.174)⁵⁰ gibi.

Sonuç olarak kaydetmemiz gerekirse, Ebû Bekr el-Firyâbî'nin, cerh ve ta'dil konusunda fazla değerlendirmede bulunmadığı anlaşılmaktadır. Yaptığımız incelemeler sonucunda muhaddisimiz el-Firyâbî'nin, cerh ve ta'dil konusunda mu'tedil bir tutum izlediği kanaatine varmış bulunmaktayız. Nitekim yukarıda verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı gibi, kendisinin herhangi bir ravi hakkındaki görüşleriyle diğer hadis âlimlerin kanaatleri birçok noktada uyuşmaktadır.

Sonuç

Buraya kadar hayatını ve ilmi şahsiyetini incelemeye çalıştığımız Ebû Bekr Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî, Faryâb beldesinde dünyaya gelmiş ve Abbâsîler döneminde yaşamıştır.

el-Firyâbî'nin hadis ilmine ömrünü adanmış, daha 17 yaşından itibaren zamanın ilim çevresine girerek hadis yazmaya başlamış, hayatı boyunca birçok âlimden istifade ederek ömrünün sonuna kadar hadis ilmiyle meşgul olmuştur. Bunun için ilmi seyahatlere çıkmış, doğudan batıya birçok şehri gezmiş, başta Ali b. el-Medînî, Ebû Bekr ve Osmân b. Şeybe olmak üzere birçok muhaddisden hadis dinlemiştir. el-Firyâbî, dinlemiş olduğu hadisleri yazıya geçirmiş, bunun yanısıra kendisinin ilim meclislerinde birçok kimse hadis imlasında bulunmuş, başta er-Ramehürmizî, et-Taberânî ve el-Âcurrî olmak üzere birçok talebe yetiştirmiştir.

Hadis âlimleri tarafından sika, güvenilir ve hüccet bir muhaddis olarak kabul edilen Ebû Bekr el-Firyâbî, hadis öğrenmek için yaptığı hadis seyahatlerinin sonunda hadis alanında pek çok eser telif etmiştir. Bunlardan bir kısmı bize ulaşmışsa da, ne yazık ki bir kısmı da günümüze ulaşmamıştır.

Müellifimiz el-Firyâbî, eserlerinde bulunan hadislerin çoğunu, "haddesena", az bir kısmını da "haddesenî" sığasıyla rivayet etmiştir. Bu da, kitaplarındaki hadisleri hocalarından bizzat dinleyerek aldığını bize göstermektedir.

el-Firyâbî'nin bu eserlerine almış olduğu hadislerin büyük bir çoğunluğunun Kütüb-i Tis'a'da mevcut olduğunu görmekteyiz. Bu husus, el-Firyâbî'nin eserlerine aldığı hadislerin güvenilirliğinin bir kanıtı olarak anlaşılabilir.

⁴⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, IX/405.

⁴⁹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XIV/298; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IX/416.

⁵⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XVI/487-502.

el-Firyâbî, meşhur hadis âlimleri gibi İslâm Dünyası'nın büyük ilim merkezlerinde yaşamamıştır. Hayatının son dönemlerinde Bağdâd'a yerleşmiş, buraya yerleştikten sonra ilim âlemi tarafından tanınmaya başlamıştır. Bu nedenle yaşadığı dönem itibariyle muhad-disler arasında ön plana çıkamamış ve hadis ilmi sahasında pek meşhur olamamıştır. el-Firyâbî aslında sadece hadis ilmiyle değil, bunun yanında fıkıh ve tefsir gibi ilimlerle de meşgul olmuş, bir dönem Dînever'de kadılık vazifesinde de bulunmuştur.

Kaynaklar

- Adil Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-Müfessirîn min Sadri'l-İslâm Hatta'l-Asri'l-Hâzir*, I-II, Müessesetü Nüveyhizi's-Sakafiyye, II. Baskı, 1986.
- Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsirde Mukâtil b. Süleyman ve Eserleri*, AÜİFY Dergisi, XXI, 1976, s.1-35.
- Cezzâr, Fikri Zeki, *Medâhilü'l-Müellifîn ve Â'lâmü'l-Arab*, I-IV, Mektebetü'l-Melik Fahd el-Vataniyye, Riyad, 1994.
- Dımeşkî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Abdilhâdi (v.744), *Tabakâtü Ülemâi'l-Hadîs*, I-IV, (Tahkik: Erken el-Bûşî), Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1989.
- Emevî, Ebû Bekr Muhammed b. Hayr b. Ömer b. Halife (502-575), *Fehresetü İbn Hayr el-İşbilî*, (Tahkik: Muhammed Fuâd Mansur), Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1419/1997.
- el-Firyâbî, Ebu Bekr Ca'fer b. Muhammed b. el-Hasen b. el-Mustafâd et-Türkî (v.301/913), *Ahkamü'l-'lydeyn*, (Tahkik: Ebû Abdirrahmân Mesâid b. Süleymân b. Râşid), Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1406/1986.
- , *Delâilü'n-Nübüvve*, (Tahkik: Âmir Hasen Sabrî), Dâru Hirâ, Mekke, 1406/1986.
- , *Fezâilü'l-Kur'an*, (Tahkik: Yûsuf Osmân Fadlullâh Cibrîl), Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1409/1989.
- , *Kitâbü'l-Kader*, (Tahkik: Ebû Abdirrahmân Amr b. Abdilmen'am b. Selîm), Darü İbni Hazm, Beyrut, 1461/2000.
- , *Sıfatü'n Nifak ve Zemmü'l-Münâfikîn*, (Tahkik: Muhammed Abdülkâdir Atâ), Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1985/1405.
- , *Sıfatü'l-Münâfik*, (Tahkik: Ebû Yûsuf Bedr b. Abdillâh el-Bedr), Darü'l-Hülefâ, Kuveyt, 1405/1985.

- , *Kitâbü's-Siyâm*, (Tahkik: Abdulvekil Riyâd Ahmed en-Nedvî), Darü's-Selefiyye, Bombay, 1412/1992.
- Hamevî, Yâ'kut b. Abdillâh Ebû Abdillâh (v.626), *Mu'cemü'l-Büldân*, I-V, Dârü'l-Fikr, Beyrut, (t.y).
- Hanbelî, Şihâbüddîn Ebû'l-Felâh Abdülhayy b. Ahmed ed-Dimaşkî (v.1089/1679), *Şezerâtü'z-Zehab fi Ahberi Men Zeheb*, I-X, Dâru İbni Kesîr, Beyrut, (t.y).
- Hatîb el-Bağdâdî, Ahmed b. Alî Sâbit Ebû Bekr (v.463), *Târîhu Bağdâd*, I-XIV, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrût, (t.y).
- Hayrüddîn ez-Zirikli, *el-Âlâm Kamûsi't-Terâcim*, I-VIII, Dârü'l-İlmi Melâyîn, Beyrut, X. Baskı, 1990.
- İbn Cevzî, Ebû'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali (v.597/1201), *el-Muntazam fi Târîhi'l-Mülûk ve'l-Ümem*, (Tahkik: Süheyl Zeki), Dârü'l-Fikr, Lübnan, 1995.
- , *Kitâbü'l-Mevzûat*, I-III, 1386/1966, (Tahkik: Abdurrahmân Muhammed Osmân).
- İbnü'l-Esir, 'Izzuddîn Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed (v.630/1233), *el-Lübâb fi Tehzîbi'l-Ensâb*, I-III, Dârü's-Sadr, Beyrut, (t.y).
- İbn Ferhûn, Ebû'l-Vefâ Burhanüddîn İbrâhim b. Ali el-Ya'merî (v.799/1397), *ed-Dîbâcü'l-Müzhéb fi Ma'rifeti A'yâni Ulemâ'l-Mezhebi*, Basım Yeri Yok, t.y.
- İbn Hacer, Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî (v.852/1448), *Tecridü Esânidi'l-Kütübî'l-Meşhûre ve'l-Eczâi'l-Mensûre*, (Tahkik: Muhammed Şükûr el-Meyâdîni), Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1418/1998.
- İbn Nedîm, Ebû'l-Ferec Muhammed b. İshâk (v.385/995), *el-Fihrist*, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut, 1398/1978.
- İbnü'l-Kayserânî, Muhammed b. Tâhir, (507/1113), *Tezkiratü'l-Huffâz, (Etrâfü Ehâdisi Kitâbü'l-Mecrûhîn li İbn Hıbbân)* I-IV, Dârü's-Sâmîi, Riyad, 1. Baskı, 1415.
- İsmail Paşa el-Bağdâdî (v.1338/1920), *Hediyetü'l-Ârifin Esmâü'l-Müellifin ve Âsârü'l-Musannifin*, Maârif Vekâleti, İstanbul, 1951.
- Kehhâle, Ömer Rıza (1323-1408), *Mu'cemü'l-Müellifin*, I-XIII, Mektebü'l Müsenna, Dârü İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, t.y.
- Kettânî, Muhammed b. Ca'fer (v.1345/1929), *er-Risâletü'l-Müstatrafe li Beyâni Meşhûri Kutubi's-Sünneti'l-Müşerrefe (Hadis Literatürü)*, (Tercüme: Yusuf ÖZBEK), İz Yayıncılık, İstanbul, 1994.
- Koçyiğit, Talat, *Hadis Usulü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1998.

- , *Hadis Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1998.
- Mizzî, Ebû'l-Haccâc Yûsuf b. ez-Zekî (v.742/1341), *Tehzîbü'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*, I-XXXV, (Tahkik: Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1400/1980.
- Rebî, Muhammed b. Abdillâh b. Ahmed b. Süleyman b. Zebr (v.379/989), *Târîhu Mevlîdi'l-'Ulemâi ve Vefeyâtihim*, I-II, (Tahkik: Abdullâh Ahmed Süleymân el-Hamd), Dârü'l-'Âsime, er-Riyâd, 1410.
- Sandıkçı, Kemal, *İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadîs*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
- Safedî, Selâhuddîn Halil b. Aybek (v.764), *Kitâbü'l-Vâfi bi'l-Vefâyât*, I-XXX, (Tahkik: Şükrü Faysal), Franz Steiner Stuttgart, 1991-1992.
- Sem'ânî, Ebû Sa'd Abdülkerîm b. Muhammed b. Mansûr et-Temîmî (v.562/1166), *el-Ensâb*, I-X, Beyrut/Lübnan, 1980.
- Sezgin, Fuad, *Târîhu Turasi'l-Arabî*, I-V, İdâretü's-Sekafe ve'n-Neşru bi'l-Câmiati Melik Su'ûd, Riyad, 1403/1983.
- Sönmez, Mehmet Ali, "el-Firyâbî", *DİA*, XIII, s.145-146, İstanbul, 1996.
- Şemseddin Samî, *Kâmûsü'l-A'lâm*, I-VI, Merhan Matbası, İstanbul, 1308.
- Uğur, Mücteba, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1992.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymâz (673-748), *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I-XXIII, (Tahkik: Şuayb el-Arnâvûd- Muhammed Nuaym el-Arkasûsî), Müessesetü'r-Risâle, Beyrût, 9. Baskı, 1413.
- , *el-'Iber fî Haber-i Men Ğaber*, I-IV, (Tahkik: Ebû Hacer Muhammed Zağlul), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1985.

**Abu Bakr Ca'far b. Mohammad al-Firyabi (d. 301/913) and
His Place in Hadith**

Citation/©- Ceylan, H. (2015). Abu Bakr Ca'far b. Mohammad al-Firyabi (d. 301/913) and His Place in Hadith, *Çukurova University Journal of Faculty of Divinity*, 15 (1), 229-248.

Abstract- Abu Bakr Ca'far b. Mohammad al-Firyabi was born as a member of a Turkish family in Firyab village around Belh in Khorasan in 207 of the hijri. He started writing hadith when he was 17, visited a lot of cities from east to west for hadith request. In his last years , he settled in Baghdad and he made hadith dictation there. In spite of the fact that he had a lot of writings, only six of them could reach to present. He died in Baghdad in 301 of hijri.

Keywords- *al-Firyabi, hadith, sunnah, hadith literature*